

Kulcsszók: beszédregisztrálás, felhasználási lehetőségek, kutatópontok, névlajstromok, nyelvjárási atlasz.

Review of the New Hungarian Dialect Atlas

The author gives an overview of the new Hungarian dialect atlas: its inception, its concept and the collection work carried out between 2007 and 2011. The data were recorded using modern audio recording equipment. A list of research sites and the names of the collectors is provided. The possibilities of access to the material collected are also described.

Keywords: speech recording, possible uses, research sites, lists of names, dialect atlas.

KISS JENŐ

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

SZEMLE

A Magyar Nemzeti Helynévtár két új sorozatáról

Magyar Nemzeti Helynévtár. 1–. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2024–. Magyar Nemzeti Helynévtár Füzetek. 1–. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2024–.

A közelmúltban napvilágot látott nyomtatásban és online formában egyaránt a Magyar Nemzeti Helynévtár (MNH.) első és a Magyar Nemzeti Helynévtár Füzetek (MNHF.) első hat kötete, amelyek a Hajdúnánási járás hat településének (Folyás, Görbeháza, Hajdúnánás, Polgár, Tiszagyulaháza és Újtikos) helynévanyagát adják közre. E sorozatokat, legelőbb azok tudománytörténeti előzményeit és kontextusát, majd közelebbről a kötetek formai és tartalmi sajátosságait mutatom be az alábbiakban.

Magyarországon a 19. század első harmadáig nyúlik vissza a helynevek kutatásának ügye. TELEKI JÓZSEF már 1817-ben megfogalmazza, hogy a magyar nyelv létrehozandó nagyszótárában helyet kell kapnia a magyar személyneveknek és helyneveknek egyaránt. A magyar tudományosság azóta is feladatának tekinti e munka elvégzését. A Magyar Tudományos Akadémia az elmúlt kétszáz évben több olyan vállalkozást is támogatott, támogat, amelyek e szótárak létrehozását tűzték, tűzik ki célul (vö. HOFFMANN et al. 2022). PESTY FRIGYES 1864-ben a magyar helynevek, kifejezetten a mikronevek (vagyis az alapvetően lokálisan, egy-egy település közösségén belül ismert földrajzi nevek) módszeres összegyűjtésére vonatkozó részletes útmutatót és kérdőívet tizenkétezer példányban sokszorosítva küldte el valamennyi magyar település helyi hatóságának részére, s ezen útmutatót címlapon közli a Pesti Napló is (N. N. 1864). Ezzel kezdetét veszi az első országos helynévgyűjtés. E gyűjtemény kéziratban maradt anyagából már korábban is születtek modern, tudományos igényű kiadások, 2022 óta azonban a Magyar Nemzeti Helynévtár Program (MNHP.) gondozásában önálló sorozatként jelenik meg a teljes anyag Pesty Frigyes kéziratosa helynévtára 1864. címmel (KIS TAMÁS szerk. 2023–).

A 20. századi kisebb és nagyobb területekre vonatkozó egyéni és intézményi háttérrel rendelkező helynévgyűjtések sokaságából nehéz egyet-egyét kiemelni, azonban e korszak egyik legmeghatározóbb alakja talán SZABÓ T. ATTILA, aki erdélyi munkájával hozott létre felbecsülhetetlen értékű gyűjteményeket (egy kiragadott példa csupán Dés helynevei, amelyet alapos levéltári kutatómunkával és élőnyelvi gyűjtéssel készített el 1937-ben). A 20. század utolsó harmadában a számos egyéni kutatói teljesítmény mellett azonban újabb országos szintű földrajzinév-gyűjtés, valóságos helynévgyűjtő mozgalom szerveződött az akadémia támogatásával (a század második felének helynévkutatásáról lásd HOFFMANN 2003), amelynek eredményeként születtek meg a jól ismert megyei és járási kötetek, úgymint a Zala megye földrajzi nevei (ZMFN. 1., 2.) stb. E gyűjtőmunka azonban korántsem lett teljes – az ország területének nagyjából feléről jelent meg efféle helynévtár. A néhány megyei és járási kötet megjelenését követően az állami támogatások elapadtak, s a rendszerváltást követő forráshiányos évtizedekben ismét kisebb, egyéni indíttatású (például a MND. egy-egy település helynévanyagát közlő számai) vagy kisebb munkacsoportok által létrehozott helynévtárak láttak napvilágot (érthető módon különböző elméleti és módszertani megfontolásokkal).

A 2010-es években a korábbi anyagok digitális adatbázisba rendezése került előtérbe, majd útjára indult a Magyar Nemzeti Helynévtár Program, amelynek 2022. január 1-i indulását HOFFMANN ISTVÁN programvezető jelenti be. Ez az összemzeti szintű helynévgyűjtő és -kutató vállalkozás (amelynek célkitűzéseiről és megvalósításának főbb kérdéseiről lásd HOFFMANN–TÓTH 2017 és HOFFMANN 2021) a Magyar Tudományos Akadémia nemzeti programjainak részeként a Tudomány a Magyar Nyelvért Program keretében valósul meg. Az évtizedes távlatokkal rendelkező kutatás alapvető célja az, hogy összegyűjtse, dokumentálja és publikussá tegye a magyar nyelvterületen ma és a történeti korokban használatos helynévállományt (HOFFMANN 2022: 125). A Debreceni Egyetem által koordinált és két tucat további intézmény (köztük az Eötvös Loránd Tudományegyetem) közreműködésével épülő Magyar Nemzeti Helynévtár fenti célkitűzése a korábbi hasonló munkáktól némileg eltér: a MNHP. a jelenlegi államhatárokon túl a történelmi magyar nyelvterület összes településének történeti és élőnyelvi helynévanyagának összegyűjtését, elemzését és közreadását vállalja – vagyis teljességre törekszik, és nem pusztán névlistákat, hanem nyelvészeti magyarázatokat is közöl az egyes helynevekhez.

Egy helynévtár minősége nagyrészt az anyagot gyűjtő és közreadó személy, illetve a szerkesztőség munkáján múlik. A Pesty-féle kérdőívek válaszadói főként hivatali és hatósági személyek, bírók, jegyzők, tanácsstagok voltak, akik igen változatos lelkiismeretességgel és kompetenciával látták el feladatukat: némely településről egyáltalán nem is érkezett válasz, vagy csupán annyi, hogy „itt helynevek nincsenek”, máshol tekintélyes gyűjtőmunka indult el külön munkacsoporttal a levél hatására, míg valahonnan verses költemény formájában kapta vissza a helyneveket és leírásukat az Akadémia. Száz évvel később a megyei kötetek gyűjtői önkéntesek (helyi értelmiségiek, pl. tanárok és diákok) voltak, akik munkáját már nyelvészek ellenőrizték és javították. A MNHP. gyűjtői többségében egyetemi oktatók és hallgatók. A Programban részt vevő intézmények minden félévben szemináriumokat indítanak, amelynek keretében a hallgatók megismerkedhetnek egyrészt a helynévkutatás elméleti alapjaival és a magyar helynevek történetével, másrészt a helynévgyűjtéshez, az adatbázis-építéshez és a szótáríráshoz szükséges kutatómódszertannal, ezt követi időben a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetében

időről időre megrendezett adatbázisépítő-tábor, amelyen a Program keretében gyűjteni kívánó hallgatók részt vehetnek a munka megkezdése előtt vagy annak későbbi szakaszában is.

A Program végső célja természetesen a gyűjtött és feldolgozott helynévanyag közreadása az online elérhető adatbázis és szótár mellett nyomtatásban, a Magyar Nemzeti Helynévtár (vagyis a járási kötetek) és a Magyar Nemzeti Helynévtár Füzetek (tehát a települési kötetek) formájában. Ezek előfutárának, egyszersmind a gyűjtő- és közreadómunka alapkövetételének tekinthető a Hajdú-Bihar megye helynevei 1. című kötet 2015-ös megjelenése (BÁBA BARBARA szerk. 2015), amely módszertanával, belső formájában és tartalmában az új sorozat alapvető előképeként, mintájául szolgált.

Mindenekelőtt érdemes összehasonlítani az új sorozat darabjait a korábbi helynévtárakkal, földrajzinév-gyűjtésekkel, főként formai szempontból és kidolgozottság tekintetében. A különbség óriási. Az új kiadványok tipográfiai, grafikai megoldásai megfelelnek a mai kor elvárásainak, jócskán felülmúlják a nyelvészeti kiadványokban még manapság is megszokott fekete-fehér, olykor tipográfiailag gyenge kivitelű köteteket. A járási kötet és a füzetek is színesek, szellősen tagoltak, látványos színes légifotókkal ékesítettek, és minden korábbi hasonló anyagtól eltérően: részletes, aprólékos, színes névtérképekkel egészülnek ki – szemben a hagyományos helynévtárak helytakarékos, apró betűs, tagolatlan szövegivel, és csak vázlatos tájékozódásra alkalmas kis méretű térképeivel. A másik fontos különbség, hogy a hagyományos földrajzinév-tárak csak a legfontosabb információkat közölték, azt is főként rövidítve (névfajta, művelési forma, névváltozatok stb.), ezek a kiadványok viszont valódi mondatokkal, részletesen kifejtve adják meg a névre és a név jelöltjére vonatkozó valamennyi fontos információt: a lokális tulajdonságokat, a név eredetét, az esetlegesen benne foglalt szavak jelentését, a kapcsolódó személynevek adatait, etimonját stb. Ilyen értelemben tehát formailag és tartalmilag óriási ugrást jelentenek e a kiadványok, legalábbis a szerkesztői elképzelések szerint.

Érdemes a továbbiakban röviden kitérni a járási kötetek és a füzetek beosztásának, rendszerének formai és tartalmi hasonlóságaira, különbségeire. A járási köteteket egy szerkesztői előszó nyitja, amelyet a települések helynévanyaga követ szócikkos formában. Ehhez kapcsolódik elsőként egy rövid településtörténeti bevezető, valamint az élőnyelvi gyűjtések idejéről, gyűjtőiről és adatközlőiről számot adó – a névanyag hitelességét biztosító rész. A helynévtár után, a könyv végén található a települési helynévgyűjtemények közös földrajziköznév-tára, forrásjegyzéke és helynévmutatója. A kötetet a járás topográfiai jellegű helynévtérképei zárják. A települési füzetek első tematikus egysége a helynévtár (az azt megelőző településtörténeti bevezetővel és a gyűjtésekre vonatkozó információkkal). A szócikkos részt, vagyis a szűkebb értelemben vett helynévtárat tekintve a füzetek tartalma teljes mértékben megegyezik a járási kötetekével, így tekinthetők azok tulajdonképpeni különnyomatainak. Itt a Helynévtárat a Források követik, végül a település térképei. Alapvetően a helynévkutatás és a szótárírás interdiszciplináris jellegéből fakad, hogy nyelvészek mellett többek között történészek és térképészek dolgoznak e kiadványok elkészítésén, ezzel garantálva például a településtörténeti bevezető és a topográfiai térképek megfelelő színvonalát.

A következőkben érdemes a Helynévtárat alkotó szócikkek belső felépítéséről is szót ejteni. Itt a nevek ábécérendben, szócikkos formában olvashatók. A szócikkek elején egy standardizált címszó, „táblanév” áll, amely összefogja, „kezelhetővé teszi” az egybe tartozó névváltozatokat. Ezt követi az időrendes adatközlő rész a legújabb adattól haladva

a legrégebbi felé. Itt tehát a történeti névadatok mellett új, a Program keretében végzett élőnyelvi helynévgyűjtések eredményei is szerepelnek. Ez után olvasható a leíró rész, amely a helynév denotatív jelentésének, a név jelöltjének a leírásával kezdődik. A helyre vonatkozó releváns információk után következik a névmagyarázat, több névváltozat esetében minden változat külön magyarázatot kap. Itt a tudományos etimológia mellett, de attól elkülönítve helyet kapnak a népi eredetmagyarázatok is. A szócikkekben szerepelhetnek továbbá különböző, a névhez vagy annak történetéhez kapcsolódó, a nevet kulturálisan kontextusba helyező szövegrészek, idézetek: így versek, szólások, mondókák, rövid anekdoták. Az élőnyelvi szövegek lejegyzése mindig a magyar egyezményes hangjelölés eszközkészletével, valamint a fonetikus lejegyzés elveit követve történik. Ez lehetővé teszi a nyelv területi és társadalmi sokszínűségének megőrkötését is. Példaként alább a hajdúnánási *Mézesmáj-halom* helynév szócikke látható (PÁSZTOR–RESZEGI 2024: 184). Itt az adatok forrása a szócikk végén szerepel külön szakaszban. A rövidítések feloldása pedig a kötet végén kap helyet a Források részben. A szócikket egy térképi jelzet zárja, utalva a kötet végén elhelyezkedő, a forrásjegyzéket követő térképre, amelyen a kötetben szereplő helynevek olvashatók (egészen pontosan a standardizált címszók).

Mézesmáj-halom 2024: *Mézesmáj-halom* | Gyakorlatilag az autópálya-
 építéshez elhörták. 2012: *Nagy Imre-halom*, 1990: *Mézesmáj halom*, *Nagy-
 mézesmáj-halom*, *Nagy Imre-halom*, 1981: *Mézes-máj-halom*, 1972: *Mézesmáj
 halom*, 1923: *Mézesmál-hlm. [halom]*, 1914: *Mézes máj halom*, 1912: *Mézes
 máj halom*, 1904: *Mézesmájhalom*, 1900: *Mézes máj halom*, 1884: *Mézesmáj
 halom*, [1884 k.]: *Mézes máj halom*, 1858: *Mézes máj hát*, 1761: *Mézes Mál*.
 – Kiemelkedés a település keleti határában, a Nyíregyházi út mellett. Nevét
 a helybeliek a környékbeli rossz minőségű földből magyarázzák, ami ragad,
 mint a máj. A *Mézesmáj* névben valójában nem a *máj* szó, hanem a mára elho-
 mályosult *mál* földrajzi köznévről rejlik, amely a régiségben 'hegy, domb oldala'
 jelentésben volt használatos. [...] A településen [...] a 18. századi adóössze-
 írások szerint tekintélyes számú méhkas volt, [...] ezzel, azaz a méztermelés-
 sel függhet össze a név előtagja. Az utótag elhomályosulása után [...] alakult
 ki a *Mézesmáj* forma [...]. A halom megjelölésére azután a meglévő névhez
 hozzákapcsoltak egy újabb 'kiemelkedés' jelentésű földrajzi köznevet, így jött
 létre a *Mézesmáj-hát* és a *Mézesmáj-halom*. *Nagy-Mézesmáj-halom*-ként is
 említették, a közelben volt ugyanis egy másik kiemelkedés is, a *Kis-Mézesmáj-
 halom*-nak is mondott Kántor-domb. Az újabb *Nagy Imre-halom* név úgy ala-
 kult, hogy a kiemelkedés Nagy Imre illetményföldjén feküdt, aki a második
 világháború előtt és alatt a város lelkipásztora volt. A második világháborút
 követően ezeket a területeket elvették a református egyháztól, a halomból
 pedig sok homokot elhordtak. – Draviczy 1990: 10, 42, ÉGy., HKFT., Kőr-
 rösi 1972: 41, L9.V.301.c/2, MKFT., MoFnT. 2: 31, T0.26.33.4, T0.26.33.10,
 T9.K.31, T16.T.119, T16.T.460, T16.T.529, T16.T.563. — T14-C3.

A MNH. és MNHF. sorozatok kötetei tehát nem pusztán szűk értelemben vett hely-
 névtárak, de nem is csupán szótárak, amelyek megadják az egyes nevek etimológiai és
 denotatív jelentését, hanem sokkal inkább lexikonszerű kiadványok, amelyek sok esetben

enciklopédikus formában közlik a helynevekhez kapcsolódó különböző tudástartalmakat. A szócikkekhez gyakran kapcsolódik továbbá fotó, képi illusztráció, amelyek a név által jelölt helyet mutatják be. Ezek lehetnek a gyűjtők által készített fotók, drónfelvételek vagy a Program megbízásából készített légifelvételek is.

Végezetül a sorozatok céljáról is szót kell ejteni. Egy kiadvány elkészítésénél a legfontosabb kérdés mindig az, hogy kiknek és milyen céllal készül. A Programnak a járási kötetekkel és a települési füzetekkel kezdetektől fogva kettős célja van.

A sorozatok egyik részről a tudományos közösség számára készülnek: többek között nyelvészek és névkutatók, történészek, néprajzkutatók, társadalomkutatók, térképészek érdeklődésére tarthatnak számot. Mind maguk a névadatok, mind a hozzájuk kapcsolt enciklopédikus tartalmak hasznos forrásként szolgálhatnak egy adott település történetének, közösségének, nyelvének és szokásainak, s mindenekelőtt helynévrend-szerének vizsgálatához.

A Programnak emellett azonban szélesebb társadalmi kiterjedésű céljai is vannak a Helynévtárral és a Füzetekkel. A sorozatok kötetei formájukban és tartalmukban is alkalmasak arra, hogy széles közönséggel ismertessék meg egy-egy település múltját és jelenét a helyneveken keresztül: tartalmukat tekintve a tudományos adat- és információközlés követelményeinek egy színes, képekkel gazdagon illusztrált kiadvány formájába öntve felelnek meg. A füzetekre tagolt kiadványok természetesen leginkább az adott településen mutatkozó érdeklődést szolgálják ki: a helyi múlt iránt érdeklődő közönséghez, magukhoz az adatközlőkhöz juttatják „vissza” ezeket az ismereteket, emellett iskolai, tanórai segédanyagként is funkcionálhatnak e kiadványok akár magyar-, akár történelem-, honismeret-, vagy földrajzórán. Ennek megfelelően a Program a járási kötetek terjesztése mellett kellő mennyiségű példányt juttat el a füzetekből az egyes települések oktatási intézményeibe is.

Nem utolsósorban e helynévgyűjtemények fontos szerepet játszanak a nemzeti és a helyi közösségi identitás építésében és megőrzésében. A helynevek kulturális, szellemi örökségünk fontos részei, csakúgy, mint a közös nyelv, a történelmi emlékezet, a néprajz és a régészet tárgyai stb. A sorozatok célja tehát a helynévtárak tudományos hasznosíthatósága, a széles körű ismeretterjesztés, valamint az iskolai oktatáson keresztül a közösségi és nemzeti identitás építése, a közös múlt megőrzése. Nem mellékes szempont, hogy a helynévtárakban közölt népi névformák presztízse sokat javulhat azáltal, hogy nyomtatásban és adatbázisban, térképi formában is rögzítve lesznek: így talán továbbélésüket, revitalizációjukat is segíti ez az elsődlegesen tudományos vállalkozás.

A Magyar Nemzeti Helynévtár következő köteteit a sorozat szerkesztői 2025-ben tervezik megjelentetni – a Bács-Kiskun vármegyei Kalocsai járás, a Fejér vármegyei Gárdonyi járás, a Hajdú-Bihar vármegyei Balmazújvárosi járás, valamint a partiumi Bihar megye és Szatmár megye egy-egy részének helyneveivel.

Hivatkozott irodalom

- BÁBA BARBARA szerk. 2015 *Hajdú-Bihar megye helynevei 1. A Hajdúböszörményi és a Hajdúhadházi járás helynevei*. A Magyar Névtár Kiadványai 35. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 2003. *Magyar helynévkutatás. 1958–2002*. A Magyar Névtár Kiadványai 7. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Debrecen.

- HOFFMANN ISTVÁN 2021. A Magyar Nemzeti Helynévtár Programról. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 17: 139–145. <https://doi.org/10.35528/Helynevtort/17/08>
- HOFFMANN ISTVÁN 2022. Elindult a Magyar Nemzeti Helynévtár Program. *Névtani Értesítő* 44: 125–129. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2022.9>
- HOFFMANN ISTVÁN – TÓTH VALÉRIA 2017. Mi is a Magyar Nemzeti Helynévtár célja és feladata? *Névtani Értesítő* 39: 169–182. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2017.13>
- HOFFMANN ISTVÁN – RÁCZ ANITA – TÓTH VALÉRIA – KIS TAMÁS 2022. *A magyar helynevek története*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- KIS TAMÁS szerk. 2023–. *Pesty Frigyes kéziratok helynévtára*. Sorozat. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. Online: https://mnhp.unideb.hu/kiadvanyok_pesty.php (2025. 06. 05.)
- MND. = *Magyar Névtani Dolgozatok*. 1–200. Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkuató Munkaközössége, Budapest, 1976–2007.
- MNH. = *Magyar Nemzeti Helynévtár*. 1–. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2024–. Online: https://mnhp.unideb.hu/kiadvanyok_mnh.php (2025. 06. 05.)
- MNHF. = *Magyar Nemzeti Helynévtár Füzetek*. 1–. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2024–. Online: https://mnhp.unideb.hu/kiadvanyok_mnhfuzetek.php (2025. 06. 05.)
- MNHP. = *Magyar Nemzeti Helynévtár Program*. Honlap: <https://mnhp.unideb.hu> (2025. 06. 05.)
- N. N. 1864. Hazánk helynévtára ügyében. *Pesti Napló* 15/53: 1.
- PÁSZTOR ÉVA – RESZEGI KATALIN 2024. *Hajdúnánás helynevei*. MNH Füzetek 3. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- SZABÓ T. ATTILA 1937. *Dés helynevei*. Erdélyi Tudományos Füzetek. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Torda.
- GRÓF TELEKI JÓZSEF 1821. *Egy tökéletes magyar szótár' elrendelése, készítés módja: Jutalomfeleletek a' magyar nyelvről, a' Magyar Nemzeti Muzeum 1815. 1816. 1817. esztendei kérdéseire*. Kiadta Horváth István, Pest.
- ZMFN 1. = PAPP LÁSZLÓ – VÉGH JÓZSEF szerk., *Zala megye földrajzi nevei*. Zalaegerszeg 1964.
- ZMFN 2. = BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Zala megye földrajzi nevei 2. A Keszthelyi járás*. MNyTK. 178. Budapest, 1986.

WENDL DÁVID

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Lázár Lakatos Aliz, Szleng a kétnyelvűségben

Attitűd és kontaktusjelenség az erdélyi magyar fiatalok körében

Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy, 2024. 301 lap.

A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványainak 13. darabja egy 2023-ban megvédett doktori értekezés szerkesztett változata. Szerzője, LÁZÁR LAKATOS ALIZ egyetemi tanulmányai kezdete óta foglalkozik a kétnyelvűség szociolingvisztikai kérdéseivel, elsősorban kontaktusjelenségekkel, amelyen belül meglehetősen alulkutatott témának számít a szlengváltozatok ilyen jellegű vizsgálata. Így dolgozata és kötete az erdélyi magyar szlengnek a kétnyelvűségi szempontokat előtérbe helyező vizsgálatáról hiánypótlónak számít, és méltó helyet foglal el a könyvsorozat tagjai között.

A magyar, román és angol nyelvű tartalomjegyzékek és rezümék ígéretes terjedelmű törzsszöveget és hasznos mellékleteket fognak közre. A kutatás céljai már a bevezető fejezet

második bekezdésében olvashatók: ez egyfelől az erdélyi magyar fiatalok szlengváltozatainak és kontaktusjelenségeinek vizsgálata, másfelől ezekkel kapcsolatos attitűdjeik feltárása. A dolgozat későbbi pontjain ismertetett módszertani okoknál fogva a szerző egy további, korábban kitűzött célja a magyarországi szlenggel való összevetésre vonatkozóan nem valósult meg. A kutatás nem tesztelt hipotéziseket.

Tekintettel arra, hogy a vizsgálathoz egyszerre szükséges a szleng, a kontaktusjelenségek és a nyelvi attitűdök kérdéskörében való tájékozottság, a könyv következő, szakirodalmi áttekintést nyújtó fejezete rövidnek mondható, mind tartalmában, mind a munka egészéhez viszonyított arányában. Noha az alfejezetek és az alpontok minden fontos szemponttal igyekeznek foglalkozni (így például a szlengről szóló rész annak fogalmával, használói körével, funkcióival és megítélésével), inkább csak érintik a témát a legismertebb magyar és magyar nyelvre fordított, általában legalább 10, de gyakran 20-30 évvel ezelőtti szakirodalom összegzésével, különösen a szleng témaköre esetén. Noha ezek kiváló alapot jelentenek a téma megismeréséhez, felhasználásuk tehát valóban elengedhetetlen, ezek tartalmát fontos újdonságokkal egészíthették volna ki a frissebb magyar nyelvű, valamint a nemzetközi szakirodalom eredményei, hiszen, miként a szerző maga is több helyen említi, a szleng rendkívül gyorsan változó jelenség. A fejezet többi része is viszonylag kevés szakirodalommal dolgozik.

A kutatómódszertani fejezet az adatgyűjtés módszereinek megfontolt átgondolásáról tanúskodik. Részletesen, megfelelő indoklással, valamint az előnyök és hátrányok listázásával mutatja be a választott eszközöket, amelyek között kérdőíves felmérés, fókuszcsoportos interjú és online elért, informális szövegek (részleges) elemzése egyaránt szerepel. A kérdőívet összesen 384 középiskolás tanuló és egyetemi hallgató töltötte ki 9 erdélyi oktatási intézményből, míg az interjúban 35 fő vett részt. Itt jegyzem meg, hogy a kötet alcíme – Attitűd és kontaktusjelenség az erdélyi magyar fiatalok körében – pontosabb volna a névelő használata nélkül, hiszen, értelemszerűen, nem az összes erdélyi magyar fiatal viszonyulását és nyelvhasználatát vizsgálta a kutatás, hanem – megfelelő változók szerint és messze elegendő mértékben – merített a célcsoport köréből. E változók a következők voltak: intézmény típusa, képzés helye, állandó lakhely típusa, nem. Már itt is részletes bemutatást kapunk az adatközlők háttérének számos olyan tényezőjéről, amelyek befolyással lehetnek válaszaikra, így például anyanyelvükről, román nyelvi kompetenciáikról, szüleik iskolai végzettségéről stb., és mindezt még pontosabban foglalják össze a mellékletek között szereplő táblázatok.

A kötet legerjedelmesebb fejezete több mint 160 oldalban mutatja be a kutatás eredményeit. Az általános nyelvhasználati szokások, valamint a szleng és a kölcsönszavak használatára vonatkozó eredmények közzlése után némileg váratlanul találkozunk egy, a szleng tankönyvekben és „internetes szövegek”-ben szereplő definícióit vizsgáló alponttal, amely az Erdélyi szlengképek alfejezeten belül a kutatásban részt vevők kérdőíves vizsgálat alapján megismert szlengképéről szóló alpontot hivatott felvezetni. Noha jó döntés volt a szerző részéről, hogy azt is megvizsgálta, milyen, az adatközlők számára elérhető szövegek befolyásolhatták véleményüket, jobb helyen lett volna ez az elméleti jellegű rész a szakirodalmi áttekintésben, hiszen a kutatásnak nem volt célja a tankönyvek és más, véletlenszerűen kiválasztott, különböző műfajú, online elérhető anyagok elemzése, emiatt pedig a módszertani fejezetben sem olvashattunk róla.

A nyelvhasználati szokásokat illetően a szerző – többek között – a következő eredményekre jutott. Összességében, önbevallásuk szerint, a magyar nyelv dominanciája jellemző mind a megkérdezett egyetemi hallgatók, mind a középiskolás tanulók nyelvhasználatára, noha napi rendszerességgel találkoznak a román nyelvvel is. Leggyakrabban informális helyzetekben használnak kölcsönszavakat, azon belül is leginkább baráti körben, és ugyanez igaz a szlengre is. Minél pozitívabban értékeli az angol nyelvet (amelyet szebbnek tartanak a románál), annál gyakrabban használnak angol kölcsönszavakat informális helyzetekben, írásban is. A kölcsönszavakat nehezebb kerülniük, mint a szlenget. A szleng használatának legfőbb indítéka a nyelvi kitétség, továbbá a szavak hangalaki expresszivitása, játékossága és jelentéssűrítő sajátossága; csak kevesen használják pusztán divatból vagy azért, mert más megfelelő nem jut eszükbe.

E rövid felsorolásból is látható, hogy a résztvevők válaszai egyúttal normatudatukról is képet adnak. Még többet árul el erről attitűdjeik vizsgálata, amelyhez a szerző örvendetesen sokféle kérdéstípust alkalmazott kérdőívében, az interjúk segítségével pedig még közelebb jutott azok megismeréséhez. Az erre vonatkozó eredmények bemutatását az elemzés során észlelhető nyelvi ideológiák – nyelvi purizmus, nyelvi standardizmus és nyelvi pluralizmus – felsorolásával és szemléltetésével kezdi. Ezután a magyar, az angol és a román nyelvvel kapcsolatos általános attitűdökről esik szó, majd kijelentéscsoportokra adott reakciók elemzésével a szlenggel és a kontaktusjelenségekkel kapcsolatos viszonyulásukról. A válaszok tanúsága szerint a résztvevőket egyik használata sem zavarja annyira, hogy emiatt megszólják családtagjaikat és ismerőseiket. Nem gondolják, hogy a szleng és a kölcsönszavak használata ne lenne „szép” – ezen belül is kevésbé ítélik el az angol kölcsönszavak használatát, mint a románokét –, sem azt, hogy minden helyzetben kerülni szükséges. Kiemelik viszont, hogy csak „megfelelő” beszédhelyzetben érdemes alkalmazni ezeket.

Az eredményeket tárgyaló fejezet utolsó nagy része a kontaktusjelenségeket elemzi a kutatás résztvevőinek válaszai alapján, nevezetesen azt, hogy milyen, előre megadott stílusminősítéseket kapcsolnak adott kifejezésekhez, és hogy a kérdőívben felsorolt hűszót és kifejezést a romániai magyar szleng részeként azonosítanak-e. Amint azt a szerző is megjegyzi, ezek elemzése inkább további, elmélyültebb vizsgálatokhoz adhat jó kiindulópontot. Jóval nagyobb léptékű azonban az adatközlők által használt kontaktusjelenségek 331 tételből álló listája, amelyeket a szerző hívószavak segítségével gyűjtött kérdőívében, majd a fókuszcsoportos interjúkban ezek spontán és metanyelvi megjelenését is megfigyelte. A fejezetet ezek részletes és többszempontú elemzése zárja.

Az összegző fejezet lényegre törően foglalja össze a kapott eredményeket a kutatás céljainak fényében, és megfelelő kritikai érzékkel említi azokat az eredményeket (itt és az előző fejezetben is), amelyek különféle okoknál fogva fenntartással kezelendők. Kevésbé reflektál azonban más, a témához kapcsolódó vizsgálatokra – mindössze egyetlen kutatást említi, amely az egyik eredménnyel összhangban áll –, noha valamennyi, a szerző által vizsgált témának vannak előzményei. A diskusszió elmaradásával nem nyílik lehetőség arra sem, hogy a szerző elhelyezze kutatását a magyar nyelvű és a nemzetközi tudományosságban.

A kötet felépítése, szerkesztésmódja, stílusa és nyelvezete könnyen követhetővé teszi az olvasást, miközben komolysága sem szenved csorbát. Az elméleti részeket megfelelő tagolás, kiemelések, (olykor túl hosszú) idézetek, míg az eredményeket bemutató fejezetet gondosan megszerkesztett és megválasztott, a megértést és az összefüggések észrevételét

segítő, tehát nem öncélú ábrák és táblázatok, valamint színes példák tarkítják. Dicséretes, hogy az adatgyűjtéshez használt kérdőív teljes egészében elolvasható a mellékletek között, de itt találhatóak a fókuszcsoportos interjúk részletei, az internetes szövegkorpusz példaanyagai, és a kutatás valamennyi olyan kiegészítő táblázata, amelyek közzlése túl sok lett volna a törzsszövegben, itt azonban rendkívül hasznos az elmélyülni kívánó olvasók számára.

LÁZÁR LAKATOS ALIZ kötete az említett, a jövőben könnyen orvosolható észrevételekkel együtt is fontos és valóban hiánypótló eredményekkel járul hozzá a nyelvtudomány több területéhez, sőt a pedagógiához is. Kutatásával a magyar szleng- és kétnyelvűség-kutatás egyik régi adósságának törlesztését kezdte el. Miként ő is több helyen megfogalmazta, a téma számos további szempontból vizsgálható még, így csak remélni tudjuk, hogy a könyv mind szerzője, mind mások számára folytatni kívánt utat nyitott ezen irányok kijelölésével.

PARAPATICS ANDREA
Pannon Egyetem

TÁRSASÁGI ÜGYEK

A Magyar Nyelvtudományi Társaság 2024. évet záró közgyűlése

1. A Magyar Nyelvtudományi Társaság 2025. március 4-én az ELTE BTK Kari Tanácstermében tartotta meg a 2024. évet lezáró közgyűlését.

2. J u h á s z D e z s ő e l n ö k megnyitotta a közgyűlést, és köszöntötte a jelenlévőket. Tájékoztattott arról, hogy a Társaság 2025. február 25-én 15:00 órára összehívott közgyűlése a megjelent rendes tagok nem kellő számára tekintettel határozatképtelen volt, ezért került sor a megismételt közgyűlés összehívására. Megállapította, hogy alapszabályunk szerint a jelen, megismételt közgyűlés határozatképes. Jelezte, hogy az előzetesen meghirdetett napirendhez nem érkezett módosító javaslat, majd ismertette a közgyűlés napirendi pontjait, melyekhez hozzászólás nem hangzott el.

Ezt követően F o r g á c s T a m á s egyetemi tanár megtartotta Frazeológiai egységek mint a szókincs bővítésének eszközei című közgyűlési előadását.¹

3. Az előadás elhangzása után F a r k a s T a m á s f ő t i t k á r terjesztette elő jelentését a Társaság legutóbbi rendes közgyűlése óta eltelt időszakról.

Tisztelt Közgyűlés!

1. A Magyar Nyelvtudományi Társaság a legutóbbi rendes közgyűlése, azaz a 2024. február 27. óta eltelt időszakban – ide értve a mostani közgyűlést előkészítő 2025. január végi alkalmat is – három v á l a s z t m á n y i ü l é s t tartott.

¹ L. folyóiratunk jelen számában.